

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrto leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrto leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

☞ V Ljubljani v sredo 1. julija 1868. ☞

Gospodarske stvari.

Stroški in dohodki od molzne krave na leto.

Vsaka živina, tedaj tudi krava potrebuje hleva, klaje, postrežbe itd. in prevdaren gospodar mora šteti vse stroške, ki jih ima leto in dan, da vé, pri čem da je s svojimi stroški in dohodki.

Vemo sicer, da kmetje navadno ne računijo (ne rajtajo) na drobno; al do tega morajo tudi oni priti, da vejo, ali gre s kmetijo njihovo naprej ali nazaj. Dokler ni bilo davka toliko, kakor ga je dandanes, ni bilo treba, da bi bil gospodar vsak krajcar štel, al zdaj je treba, da mu nenadoma ne zapoje boben.

Štejmo tedaj vse, kolikor ena krava stroškov prizadene po računu, kakor ga je delal „Der stei. Landb.“ tako-le: Ako dobí molzna krava na dan 24 funtov sená ali senéne vrednosti in pa 6 funtov slame za steljo, tedaj znaša to na leto 8760 funtov sená (cent po 75 kraje.) 65 gold. 70 kr.
22 centov slame po 40 kr. 8 „ 80 „
Plača za deklo (ena dekla na 12 krav, 40 gold. za lon in 120 gold. za živež itd. znaša 160 gold. skupaj, tedaj za eno kravo 13 „ 34 „
Obresti (činž) in delež poplačevanja od 75 gld., ktere krava veljá, unih po 6, teh pa tudi po 6 od sto, znašata 9 „ — „
Za hlev 6 „ — „
Za asekuracijo 1 „ 50 „
Za živinozdravnika, sol, olje 4 „ — „
skupaj 108 gold. 34 kr.

To so stroški.

Če krava počez vsaki dan dá po 4 bokale mleka, znaša to na leto 1460 bokalov brez tega, ki ga je tele posesalo. Cenimo bokal mleka po 6 kr., tedaj znaša vrednost mleka 87 „ 60 kr.
tele, ki ga je storila krava 8 „ — „
po takem znašajo dohodki 95 gold. 60 kr.

Ako odbijemo te dohodke od stroškov, ostane še stroškov 12 gld. 74 kraje. — Al zdaj še nismo šteli gnojá, ki smo ga dobili od krave in ga smemo pričakovati od gori omenjene klaje. Iz 110 centov sená in slame se pridela 225 centov gnojá; cent gnojá moremo najmanj ceniti na 15 kr., tedaj 225 centov po 15 kr. znaša 33 gold. 75 kr., po takem znaša čisti dohodek od ene molzne krave 21 gold. na leto.

Vsi stroški kakor tudi mleko so tako cenjeni, da ni nič prenapeto. Rekel bo morebiti kdo: „saj imam hlev, kaj bom tedaj stanovanje krave v njem še posebno računil?“ Kaj, dragi moj, si si hlev zidal brez

stroškov? Drug utegne reči: „kaj bom še činž rajtal od krave?“ Dragi moj, ali nisi za denar kupil krave ali si jo s stroški domá priredil? Krava je kapital in vsak kapital mora biti naložen na činže (obresti).

Tako računí prevdaren gospodar.

Glasi za napravo vrtnarske družbe na Kranjskem.

Kdor pogleda tržne dni na sejm v Ljubljani, čudi se, koliko in dobre zelenjadi in družih vrtnarskih pridelkov je na prodaj vsak letni čas. Vendar še več bi se dalo storiti.

Poglejmo, kaj in kako.

Pri tukajšnjem vrtnarstvu je to gotovo napačno, da skor vsak prijatelj vrtnarstva samotež za-se dela in da še rad skriva, kar ima, le da nimajo drugi. Drugod se take reči že prav pogostoma nahajajo in niso nobene posebnosti več.

Posebno hvalo zaslužijo Krakovčanke in Trnovčanke, ki se nevtrudljivo gibljejo na svojih vrtih od zora do mraka; one pridelajo na majhnih prostorčkih sila veliko. O krakovskem in trnovskem vrtnarstvu moremo reči, da jih ne prekosí nobena dežela v obilnem pridelku. In to je vzrok, da je navadna zelenjad v Ljubljani tako po ceni, in se prodaja tudi na doljno Štajarsko in na Tržaško. Na istem prostoru, z istim gnojem in z isto skrbjó bi pa se dale še druge več vredne reči pridelati, ktere v Ljubljano od drugod dobivamo in dragó. Naj spomnimo tú le semen žlahne povrtnine za prikuho, iz kterih mesto Bamberg na Bavarskem toliko skupi, da se živí od te kupčije čez 800 vrtnarskih družin, in Bamberg je veliko manjše mesto memo Ljubljane in kraj ni nič bolj ugoden vrtnarstvu kakor pri nas.

Dajmo premisliti: ali bi se na Kranjskem, kjer je svet na tako male kosce razdeljen, iz mnozih zemljišč ne dalo veliko več dobička vleči, ako bi se obdelovala kakor vrti in se pridelovale žlahna povrtnina in tako imenovane kupčijske rastline? Ali nam ne kaže deteljno naše seme, kterege se veliko prodá v tuje dežele, da bi se dala taka kupčija še odpreti drugim pridelkom, ako bi jih imeli?

Poglejmo na špargelj. Še le malo let je, kar so na kmetih začeli špargelj pridelovati in to z dobičkom, za kterege se nekđaj še nobeden zmenil ni. Ljubljanski mah (morast) je kaj ugoden špargeljnu; če pa nekteri mislijo, da je to že dosti, da pridelajo le veliko špargeljna in jim ni mar, da bi ravnali tudi lep in dober špargelj, v malo letih se bojo prepričali, da bo njih špargelj tako slab, da kupci ne bojo marali za-nj.

Ker sta v Ljubljani zemlja in podnebje ugodna za vsako povrtnino, pač bi jo tukajšnji vrtnarji dobro opra-

vili, da bi se poprijeli žlahnejših sort zelenjadi ali povrtnine kakor so karvijol, brokole itd. Žlahne gobe, šampinjon imenovane, skor nobeden še ne prideluje pri nas, in kako lahko bi se prodajala. Gomoljika (Trüffel) je gotovo na kupe v kranjskih gozdih; ko je bil Francoz gospodar naše dežele, snedel je na kupe te žlahne gobe, — zdaj se je malo prinese na sejm.

Kaj pa s cvetlicami? Cvetlice bi morale biti več kot le za zabavo ali kratek čas. Kdor se s cvetlicami peča, požlahnuje si svoje srce, lepša si svoje bivališče, in vzlasti ženstvo si z umetnostjo prisluži marsikak goldinar. Pri nas se premalo še obračajo cvetlice, ktere kinčajo ravno tako kmetov vrt in okolico kočice njegove, kakor okraj velike palače. Saj ima Kranjec rad lepo okinčane cerkve in oltarje, in to je lepo in prav, pa cvetlice lepšajo tudi vrt, in posebno šolske vrte, pa tudi okolico hiš itd. Al tudi dobiček iz prodanih žlahnih cvetlic naj se nikar ne prezre. Kar gospôda potrato uganja, da si za veselice, plese itd. tudi pozimi kupuje cvetlice, gré veliko denarja iz dežele v Trst in druga mesta za kamelije in druge žlahne cvetlice.

Kranjec ima marsiktere cvetlice, ki samo v njegovi domovini rastejo, kakor kranjsko lilijo, kranjsko brkončico itd., namesti da bi se izrejale take cvetlice v domačih vrtih in seme njih prodajalo, kupovati se mora v tujih deželah.

Za sadjerejo se je poslednja leta veliko storilo, pa še premalo; dosti je še zemlje, kjer bi se dalo rediti prav žlahno sadje, pa se redi le navadno malovredno. Češpelj (sliv), ki se suhe tako lahko prodajo, še imamo premalo. Ob potih bi se dalo zasaditi veliko drevja, ki bi donášalo korist in bi lepšalo kraj — pa kaj, da se ne manjka hudobnih rok, ki ne prizanašajo cestnemu drevju!

Na Kranjskem bi se moralo gledati, da bi se vzrejevalo drevje in grmovje, ktero divje raste, pa je vredno obdelovanja. Tako na pr. se divje rešeljike (Mahaleb), na katero se dá dobro cepiti višnja, dokaj nahaja na ostrem Krasu. Nismo slišali, da bi rešeljiko v teh krajih za kaj rabili, okoli Baden-a pri Dunaji pa jo nalašč sadé, da prideljujejo tiste dolge cevke za tobačne pipe, po katerih tudi Turek rad tobak pije. In če pri nas kdo višnje izreja, mora si iz druge dežele naročevati rešeljik, da cepi višnje na-nje, čeravno jih imamo blizo doma — na Krasu. — Tudi ruja (roga, bojca, Sumach, Perückenbaum) se v kamnatih dolinah kranjskih dobí; njegovo perje cenijo barvarji in strojarji. V Siciliji skupijo sila veliko denarja za ruj, in v bližnjem našem Primorskem porabijo vsak grmiček, pri nas pa se nobeden ne zmeni za-nj.

Iz Štange dobivamo veliko in lepih češinj, pa še žlahnejših bi se dalo izrediti in z njimi kupčija odpreti tudi v tuje dežele. Tudi kostanja imamo veliko, ki bi se dal požlahniti po laškem marúnu.

Če si kdo hoče sadni vrt napraviti in si nakupuje drevesa, mora večkrat mačko v žaklji kupiti, ker prodajavec ne vé imena svojega sadja ali pa je napačno. Živa potreba bi tedaj bila, da bi se napravila drevesnica, iz ktere bi se zanesljivo dobivala taka drevesa, kakoršnih želimo. In kako nam manjka dobro podučeni vrtnarjev in vrtnarskih pomočnikov.

Vsemu temu bi se dalo v okom priti, ako bi možje, kateri imajo znanost in ljubezen do vrtnarstva, stopili vkupaj in bi osnovali vrtnarsko družbo. Ona bi gotovo povzdignila vrtnarstvo in s tem koristila deželi, pa tudi dobiček naklonila tistim, kateri bi obdelovali to ali uno, kar bi se lahko v denar spravilo. Poglejmo le v Trst: pred 15 leti v ondašnjih kampanijah ni bilo družega kot revno trsje s krevljastimi sadnimi drevesi,

kakimi smokvami in murbami; kako pa so zdaj drugače! Osnovala se je družba, in zdaj so tam že 3 veliki trgovci z vrtnarstvom, povzdiguje se reja sadja in cvetlic, in tudi nekteri mandrijani se dobro počutijo s kupčijo krasnih cvetlic itd.

Po izgledu družih vrtnarskih družeb bi se dala taka tudi napraviti v Ljubljani, ki bi se pečala samo s povrtmino, sadnim drevjem in cvetlicami brez kmetijstva.

Vsak teden bi se shajali družbeniki in pogovarjali; napravljala bi družba razstave, skrbela bi za poduk dobrih vrtnarjev; ako bi si omislila svoj vrt, skušalo bi se v njem to in uno; pomagala bi trgovstvu z vrtnimi pridelki na noge. — Da bi se to moglo zgoditi, treba bi bilo denarnih doneskov. V Ljubljani in na deželi je veliko vrtnih prijatlov; naj bi jih te vrstice navdušile, da ta glas ne ostane glas vpijočega v puščavi!

Tako se glasijo „Glas za napravo vrtnarske družbe na Kranjskem“, katerim tudi mi želimo, da ne ostanejo glasi vpijočega v puščavi. Pisatelj teh „Glasov“ kaže izvednost o naših vrtnarskih razmerah; on pa tudi vé, kaj se drugod godí, in ker je resnica to, da le združena moč kaj zmore, očitno je, da nasvet „vrtnarske družbe“ je ravno tako moder kakor deželi dobrovoljen. Pa tudi nemogoče ni, da se osnuje taka družba, kajti prijatlov vrtnarstva in cvetličarstva se nam ne manjka, pa tudi tacih ne, ki imajo premoženje, in — kar tudi ni prezreti — tudi tacih ne, ki imajo lep čas se poprijeti stvari, ktera ne bode brez truda in dela.

O dobrovoljnih „Glasih“, kateri na mnoge strani dajó prav dobre svete, in kateri naj bi se ne prezrli ne v Ljubljani ne po deželi, le to opomnimo, da se o nekterih rečéh preveč tirja in se „Glas“ sém ter tje preveč zibljejo v idealih, nego se držijo djanskega življenja. To hočemo dokazati, in to posebno po tem principu, da producent (pridelovalec) hoče imeti konsumenta (vživalca).

Naše Krakovčanke in Trnovčanke se prav po pravici hvalijo in „Novice“ so že davno rekly: „če vé kdo še za drug tak kraj, kjer se na tako majhnem prostoru toliko in dobre povrtnine pridelá, naj reče kje je ta kraj“? Zato mislimo, naj vrle naše krakovske in trnovske gospodinje ostanejo pri tem, kakor so zdaj delale, ker s tem vstrežajo Ljubljani in drugim krajem, kateri iz Ljubljane dobivajo zelenjavo itd., pa tudi sebi najbolj; mi dobivamo od njih dobro zelenjavo tako dober kup, da nikjer tako, in one imajo od nje gotov zaslužek. Ali bi pa imele toliko prislužka ako bi se vrgle na majhnem prostoru na pridelovanje artičók, brokolj, cúk itd? Res, da se štejejo te reči med žlahnejše, al vprašamo: koliko pa je v Ljubljani ust za ta „gosposka“ jedila? ali bi ne sedele brez zdatne prodaje na trgu, ko bi v svojih jerbasah imele artičoke namesti kolorab itd? Skušnja nam kaže, da iz Trsta privaževana ta povrtovina najde le malo kupca. — V Trstu na pr., snedó angurij (vodene dinje) na cente, v Ljubljani bi se jih celo poletje prodalo morebiti par funtov.

Tudi z „žlahnimi“ cvetlicami je taka; izrejevanje tacih cvetlic se ne more na srce pokladati občinstvu; take stvari so le priljubljenke (Liebhaberei) malokterih, ki imajo premoženje zato. Sicer pa moramo reči, da že tudi naši vrtnarji izrejšajo pozimi za plese in druge veselice gospôske dokaj cvetlic; al če bi tudi še krasnejih in žlahnejših imeli naprodaj, ne bojo taki gosposki štrkovci, ki ne vejo, kako težko se denar služi, šopkov (buketov) kupovali v Ljubljani, ker samo zato, da niso iz Trsta, Gradca itd., nimajo pri potratni gospôdi prave veljave. Saj je znano, da klobuk ženski, če ni iz Pariza, nima vrednosti, in več tacega.

Al vse to se ve, da bo prevdarila vrtnarska družba sama po principu praktičnem, da ni vse za vsako

deželo, vzlasti kadar gré za trgovstvo, ktero ne dela na veselje in kratek čas drugim, ampak le sebi na dobiček.

Starozgodovinske stvari.

Nerimska osebna imena

v napisih rimskih kamnov najdenih na Kranjskem.

Spisal Dav. Trstenjak.

„Wo die Chroniken und Urkunden
schweigen, da redet das einzelne
Wort.“

Weinhold: die deutschen Frauen
im Mittelalter.

Kakor po Štajarskem in Koroškem, so se tudi po Kranjskem ohranili rimski spomeniki, na katerih bemo imena, ki nimajo latinske korenike in oblike. Ta imena*) so bila sopet navadna pri starih Slovanih, in ta enakost imen nam na novo potrjuje resnico vrstic slavnega našega pesnika:

„Od nekdanj stanuje tukaj moj rod.“

Presodimo jih!

1. Seconi (dativ), toraj nominativ Secco = Seko; zarad obrazila primeri staroslovanska osebna imena: Žeko, Doko, Tuko.

Staroslovanska imena iz temata: Sek, so: Seko, Sekur, Sekana (žensk.) Sečko, hrv. Sekovanič.

2. Manuni, genet., toraj nomin. Manunut = Manun; zarad obrazila primeri: Marun, Jarun, Radun.

Staroslov.: Man, Manuš, Manuha, Maniš, Manislav, primeri še českomoravska krajna imena: Manice, Manikovice, Manik, ime karpatske gore.

3. Enina (žensk.), primeri: Mutina, Bažina, Tišina.

Staroslov.: Ena (žensk.), Enik (možk.) Na koroških rimskih kamnih najdeš: Enno, Enicus = Enik. Po Pohorji živé rodbine: Enec. V „Novicah“ sem že ime razložil in dokazal, da Enik, Enina pomenja to, kar latinsko: Lucius, Fulgentius.

4. Buio = Bujo nomin.

Staroslov.: Buj, Bujan, Bujslav od buj, fortis.

5. Eppo, nomin.

Staroslov.: Epik, iz temat. ep = apex, zato imena gradov po Koroškem in Štajarskem: Eppenberga, Eppenstein, Spitzstein, primeri še: Jepca, Jepa, prejetovano, najviše sedlo Grintovca (glej: „Mittheil. des Musealvereins für Krain“ I. Jahrg. str. 7.)

6. Oppalo, zarad obrazila primeri: črtalo, tnaló, oralo, in slov. ime: Lopotalo.

Staroslov.: Opal, Opalenika, Opol, od opaliti, urere, opalati, ardere, bolgar. circumspicere, tueri, opal, polsk. caestus.

7. Aiconi, dativ, toraj nominat. Ajko, zarad obrazila primeri: Borko, Murko, Vitko. Na dunajskem kamenu: Aja (žensk.), na lenčkem (Lienz): Ajula.

Staroslov.: Ajka (starosrbsk.), Ajčon, Sulislavič, starorusko.

8. Ostius (možk.), Ostila (žensk.); zarad obrazila primeri: Židila, Mogila.

Staroslov.: Ost, Ostej, Ostan, Osto, Ostik, Ostoje, od ost, stimulus, aculeus, jaculum.

9. Buco = Buko.

Staroslov.: Buk, Buko, Buka, Bukja, od korenike buk, clamare, rugire.

10. Paconius = Pakon.

*) Rimski napisi po berilu Schönleben-ovem, Ulepičevem, Knabelnovem, slična staroslov. iz Moroskinovega: Imenoslov. slovanski. Pis.

Staroslov.: Pakan, Pakoš, Pak, Pakič, Pakoslav, Paka; primeri še obilna krajna imena: Paka, Pakovica. Iz temata pak, so besede: pakost, molestia, damnum, injuria.

11. Sarinus = Sarin, primeri: Belin, Rubin, Milin.

Staroslov.: Sarak, Sara (žensk.), Sarič; bodi-si od sara, ocrea ali sara, sarka, Wildente (srbsk.).

12. Carmeus = Karme, primeri: Gale, Bane.

Staroslov.: Karmin. Na Štajarskem so še rodbine Karme.

13. Laepius = Lep.

Staroslov.: Lepus, Lepa, Lepava, Leposava.

14. Galunus = Galun.

Staroslov.: Galun, Galeš, Gale, Galuša, Galuta, od gal, niger, črn.

15. Rega, žensk.

Staroslov.: Rega (starorusk.), Regula, Regina (slovensk.), Reha, Rehač, Rehaček, česk. Rehar slovenski. (Kon. prih.)

Državne stvari.

Česko državno pravo.

Českih poslancev ni v državnem zboru dunajskem. Tudi taki nemški časniki, ki niso Slovanom prijazni, priznavajo, da je to ministerstvu in Avstriji velika zadrega, ako tako važni narod, kakor je česki (slovansko-pemski), ni zastopan v zboru državnem, kjer se sklepajo postave in dajejo zakoni za vse dežele. Tak zborov stan ni nič celega — manjka mu nekaj in to prav važnega. Ni po takem čuda, da od vseh strani se želi sprava (poravnava) med narodom českim in vlado.

Že predno se je cesar podal v Prago k slovesnemu blagoslovljenju novega mosta čez Moldavo, ki je dobil ime „Franc-Jožefovega mostú“, govorilo in pisarilo se je po časnikih veliko, da dohod Njih Veličanstva v Prago utegne poravnati razpor česki. Temveč se je to mislilo, ker je Njih Veličanstvo po svojem prihodu v Prago poklicalo tudi državnega kancelarja bar. Beusta tje. Kar brž so zdaj nekteri mislili, ker je državni kancelar se dalje časa pomenkoval z voditeljema českega naroda Palackom in Riegerjem, da v tem hipu mora vprašanje zarad sprave rešeno biti. Pač malo umé o politiki tak, kdor misli, da kratek pogovor more rešiti večletno pravdo. V ustavni državi ne gré to tako. Ni nam znano, kaj so se pogovarjali državni kancelar, c. k. deželni glavar, Palacky in Rieger — to pa je prav verjetno, kar je „Politika“ po tem pogovoru iz Prage pisala, da česka reč ne stoji zdaj nič bolje pa tudi nič slabije kakor pred pogovorom. Vidi se iz tega, da je med omenjenimi gospodi bilo le spravljanje, — od spravljanja do sprave pa, ktero želi svojemu kralju zvesti narod česki gotovo ravno tako iskreno kakor vsak lojalen Avstrijanec, je še dolga pot.

Pa kaj je to, kar Čehi zahtevajo, da se jim dá v konečno spravo?

Odgovor na to dajo „Narod. listi“ tako-le govoreči: „Za šalo, za kratek čas niso narodi nezadovoljni, najmanj pa kljubuje samo iz šale narod česki, o katerem ves svet vé, da je dobrovoljen.“

Cesarska rodovina Habsburška je bila za gospodarico na Česko poklicana po prosti volji naroda našega, in takrat se je na večne čase zavezala v to, da varuje celoto, samostojnost in svoboščine deželne.

Narod česki se nikdar nikoli ni odkrižal svojih pravic, al kratil in vzel jih mu je absolutizem. Zdaj pa, ko je zginil absolutizem, zahteva narod te svoje pravice